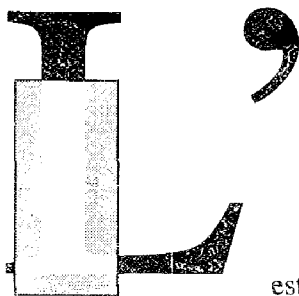

J O A N V E N Y

LA GEOLINGÜÍSTICA CATALANA,
AHIR I AVUI

I

estudi de la variació lingüística des d'una perspectiva geogràfica és més que centenària. I el català ha participat directament o indirecta dels seus moviments evolutius. En aquest treball, després de traçar una ràpida panoràmica dels camins seguits per la geolingüística i dels resultats assolits fins vers els anys setanta, donaré compte de posteriors treballs 1) que, en l'àmbit europeu, han obert noves vies d'estudi, i 2) que, en el marc del català, han enriquit la contribució geolingüística.

El 1876 Wenker enviava un qüestionari de quaranta frases curtes als mestres de la regió renana i els materials obtinguts per correspondència, completats per Wrede, foren la base del *Deutscher Sprachatlas*¹ (1953). Uns deu anys més tard, Sacaze (1887), ministre d'Instrucció Pública de França, enviava a mestres dels departaments del Migdia de França dos textos corresponents a dues llegendes pirinenques perquè fossin traduïdes al "patois" corresponent; aquests materials, pertanyents a àrea de parla occitana i de parla catalana rossellonesa, han estat cartografiats per Jordi Costa i convertits en l'*Atlas Sacaze* (1966), i, malgrat provenir en bastants casos de mestres que no eren de la localitat (dels 613 consultats, 212 no hi havien nascut), constitueixen una obra no exempta d'interès de cara a un estudi diacrònic del dialecte i al coneixement de la frontera catalanooccitana a la segona meitat del segle XIX.

(1) Vegeu fotocòpia de la carta i d'una part del Qüestionari a Pop (1955, 53-36).

Ateses les deficiències del mètode de recollida de dades per correspondència,² Jules Gilliéron posà en marxa el seu *Atlas Linguistique de la France* (1902-1910), amb dades recollides "in situ" amb un qüestionari sobretot de mots (presentat per ordre alfabètic), en un lapse breu i per un no lingüista, Edmond Edmont. El català septentrional hi era representat amb cinc punts (Oleta, Illa, Arles, Ribesaltes, Cotlliure) dels sis-cents cinquanta-nou explorats, pel fet de pertànyer el Rosselló políticament a França des del Tractat dels Pirineus (1659). Per si fos poc, Antoni Griera, que havia estat deixeble de Gilliéron a París, emprèn l'*Atlas Linguístic de Catalunya (ALC)*, dins un programa de recerques de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, que havia de portar a terme (1913) juntament amb Antoni M. Alcover; aquest, però, se'n separà (1917) per desavinences amb el seu "partenaire" entorn al nombre d'informadors i la transcripció fonètica així com per qüestions personals. Griera es mostrà molt fidei al seu mestre (un sol informador, ordre alfabètic de preguntes, mapes puntuals), tret de la realització de les enquestes a càrrec d'un lingüista, ell mateix. Nogensmenys, perduts els materials durant la guerra de 1936-1939 i estroncada la publicació al mapa *fregar (la roba)*, Griera aconseguí que Antoni Pladevall, historiador, completés la part d'enquestes que restava pendent i així pogué publicar l'obra sencera (1923-1964); s'havia tornat en certa manera al criteri de Gilliéron: que l'enquestador no fos lingüista. De 2.886 preguntes del Qüestionari (que es titulava *Qüestionari per a l'"Atlas Linguístic" de Catalunya, Balears, València, Rosselló i Sardenya* i que fou elaborat per Griera i Barnils) sols se'n van cartografiar 1.276. L'obra es ressent d'una feina precipitada, distribució de localitats massa clara en certes àrees (com la valenciana), falta de comentaris de les dades (mot arcaic, poc *ñ*, no ajustat semànticament o morfològica a la pregunta), enquestes realitzades en dos trams cronològics separats per quaranta anys, informadors poc adequats pel seu grau d'instrucció, transcripció fonètica no adaptada al català, etc. (vegeu Veny 1978, 7-35); és útil en la part lèxica, però no en la fonètica. Tot i que el *Bulletí de Dialectologia Catalana* de 1923 (p. 151), arran de sis conferències pronunciades per J. Jud a l'Institut d'Estudis Catalans, reconeix la seva influència en els dialectòlegs del país, hem de dir que, almenys en aquest *ALC*, no es nota aquell mestratge. Més tard, Griera, animós, emprengué encara un petit atlas regional, l'*Atlas Linguístic d'Andorra* (1960), fortament criticat (Colom 1961).

Abans de l'*ALC*, Salow (1912) i Krüger (1913) van estudiar la frontera catalanooccitana: el primer es va ocupar del costat oriental, des del Mediterrani fins a Sant Pau de Fenolleda, explorant el parlar de seixanta poblacions; Krüger va enquestar un centenar de localitats del sector occidental, des de Caudiès de Fenouillèdes i Bouleternère fins a Aix-les-Thermes, Porté i la Torre de Carol. Van aplicar un qüestionari d'uns cinc-cents mots, preparat per Krüger, bon coneixedor dels parlars pirinencs; com a apèndix a l'obra de Salow, els dos dialectòlegs van publicar diversos

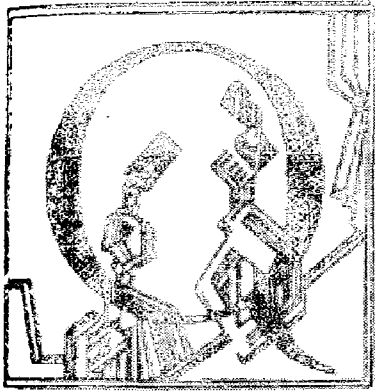
(2) Ha estat practicada ocasionalment el mètode per al seu *Atlas Linguistique de la Wallonie*, però després els materials eren objecte de control per part seva o dels seus col·laboradors (Por 1950, 64-69).

mapes lingüístics per a il·lustrar el pas d'una llengua a l'altra per superposició o entrecreuament d'isoglosses.

En una segona fase de la geolingüística, l'*Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz* o *Atlante Italo-svizzero (AIS)* (1928-1940), dels professors suïssos J. Jud i K. Jaberg, presenta una nova orientació metodològica: tres qüestionaris (normal, reduït per a les ciutats, ampli per a una àrea de 12 localitats), enquestadors especialitzats (Sheuermeier per al centre i nord d'Itàlia, Rohlfers per al sud i Sicília, Max L. Wagner per a Sardenya), atenció a aspectes etnogràfics i presentació dels mapes per ordre semàntic. En certa manera és com un paral·lel d'aquest atlas, l'*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica (ALPI)* (1960), dirigit per T. Navarro Tomás, que abraça les tres llengües històriques romàniques de la Península Ibèrica, galaicoportuguès, castellà i català. L'únic volum publicat comprèn 70 mapes de mots monòsims, és a dir, que tenen un lexema originari comú (port. *boi*, cast. *buey*, cat. *bou* < llat. *BOVE*), transcrits amb una meticulositat fonètica massa generosa que dificulta la seva consulta. Moll i Sanchis Guarner van realitzar les enquestes del domini català (96 localitats); cada membre de l'equip investigador treballava independentment amb un informant, aspecte que no podem considerar positiu. No es preveu la continuïtat de la publicació d'aquesta obra. Ha estat aprofitada (el volum publicat i materials inèdits) per a estudis interpretatius, com el de Polanco (1982) per a una classificació dels dialectes catalans sobre base dialectomètrica i per Veny (1978, mapa 2) per a l'estudi de la iodització. Sembla una rèplica de l'*ALPI* l'*Atlas Lingüístico de España y Portugal*, dirigit per M. Alvar i que encara és inèdit; pareix que es publicarà parcialment en forma d'atles regionals.

Poc temps després d'iniciar-se les enquestes de l'*AIS*, els italians endegaven un altre atlas nacional, l'*Atlante Linguistico Italiano (ALI)*, promogut per Bartoli, Bertoni i Peilli; gran part de les enquestes van córrer a càrrec d'aquest, fins a la seva mort; altres investigadors van realitzar la resta de prospeccions. Després de moltes vicissituds, gràcies sobretot a l'empenta de L. Massobrio, han aparegut dos volums. Una de les localitats, la 721, correspon a l'Alguer. Andreu Bosch (1998) ha fet un seguiment i valoració dels resultats d'aquesta exploració dialectal, fent-ne veure les llacunes i els errors. Una experiència concreta ben interessant sobre la fiabilitat de dades recollides en enquesta geolingüística per un investigador estranger, desconexador de la llengua estudiada.

Una tercera fase en el desenvolupament de la geolingüística correspon als atles regionals, iniciats a França. El projecte, *Nouvel Atlas Linguistique de la France par Régions (NALFR)*, és degut a Albert Dauzat, que es proposava estudiar la variació lingüística segons les grans regions dialectals del domini gal·loromànic. El lingüista francès pretenia: 1) comprovar els canvis dialectals realitzats en cada àrea estudiada, cinquanta anys (o més) després de la publicació de l'*Atlas Linguistique de la France*; i 2) fer ressortir els elements més peculiars, més característics, més lligats a la terra de

cara regió. D'aquesta manera han aparegut els atles del Lionès (Gardette), del Massís Central (Nauton), de Gascunya (Séguy), etc. i altres que es troben en curs de publicació, com el de Còrsega (Dalbéra-Stefanaggi). De bell nou, una part del català s'ha vist afectada per una empresa científica de gran empenta impulsada dins el marc polític d'un altre estat: ens referim a l'*Atlas Linguistique des Pyrénées Orientales (ALPO)* (1960), dirigit per Enric Guiter, que abraça tots els municipis del departament francès dels Pirineus Orientals més una franja circumdant que, al nord, comprèn parlars llenguadocians i, a l'oest i sud, parlars catalans d'Andorra i del Principat, però aplicant un qüestionari reduït de cinc-cents seixanta-cinc mots. L'atles resulta valuós per a l'estudi de la frontera amb l'occità i de la transició cap als dialectes catalans sudpirinencs; és de doldre, tanmateix, que l'autor, partint del principi que el rossellonès ha anul·lat l'oposició [e] - [ɛ] i [o] - [ɔ], apliqui a tort la mateixa indistinció fonemàtica a parlars del septentrional de transició, com, per exemple, Olot.

A partir del model francès, els atles regionals han proliferat arreu d'Europa: a Romania, a Itàlia, a Espanya (Andalusia, Canàries, Aragó, Navarra i la Rioja, Cantàbria, Castilla-La Mancha, Galícia). Pel que fa a l'àrea catalana i en relació amb el *NALF*, l'*Atlas Linguistique et Ethnographique de la Gascogne (ALEG)* (1954-1973) té un paper orientador en la metodologia de l'*Atles Lingüístic del Domini Català (ALDC)* que ha afectat la realització d'una bona part de les enquestes en gravació magnetofònica, com havia fet aquell atles en una segona fase (a partir del vol. IV). «L'abolition du passé est abolie», deia Séguy, mogut d'un fervorós entusiasme. Manuel Companys, que havia treballat amb ell i format part de l'equip inicial, va engrescar-nos a Badia i a mi en l'adopció del mètode. A més de gravar totalment una quarantena d'enquestes i una part de la resta, es van enregistrar textos lliures referents a treballs del camp, feines domèstiques, festes populars, anècdotes, etc. que han esdevingut una col·lecció d'etnotextos dels quals estan a punt de veure la llum els corresponents al català oriental (Veny-Pons 1998): contenen la transcripció fonètica, la transcripció normalitzada, una introducció i un glossari de mots dialectals; van acompanyats, a més, d'una casset amb textos seleccionats de cada dialecte. Altres característiques de l'atles respecte als anteriors del nostre domini: enquestes realitzades en deu anys (1965-1975), treball en equip (els dos enquestadors treballen junts amb el mateix informador), qüestionari de 2452 preguntes (enfront de les 565 de l'*ALPO* i de les 1276 de l'*ALC*), caràcter etnogràfic, 190 poblacions grans, mitjanes i petites, formació d'una base de dades que s'acabarà aquest any (1998).³

També l'*Atlas Lingüístico y Etnográfico de Aragón, Navarra y la Rioja (ALEANR)*, dirigit per M. Alvar, en aplicar un concepte administratiu de límits, ha inclòs dotze localitats de parla catalana⁴ (vegeu figura 1). L'atles és útil per a l'estudi de fenòmens d'adstrat i per a distingir el que puguin ser manlleus dels casos de

(3) Per a una més àmplia informació sobre els atles precedents, vegeu Veny 1978, 7-37.

(4) Assenyalem amb subratllat aquestes localitats, els noms catalans de les quals són, de nord a sud: Noales, la Pobla de Roda, Areny, Tolba, Sanui, Albelda, Fraga, Faió, Calaceit, la Codonyera, Vall-de-roures i Penya-roja de Tastavins.

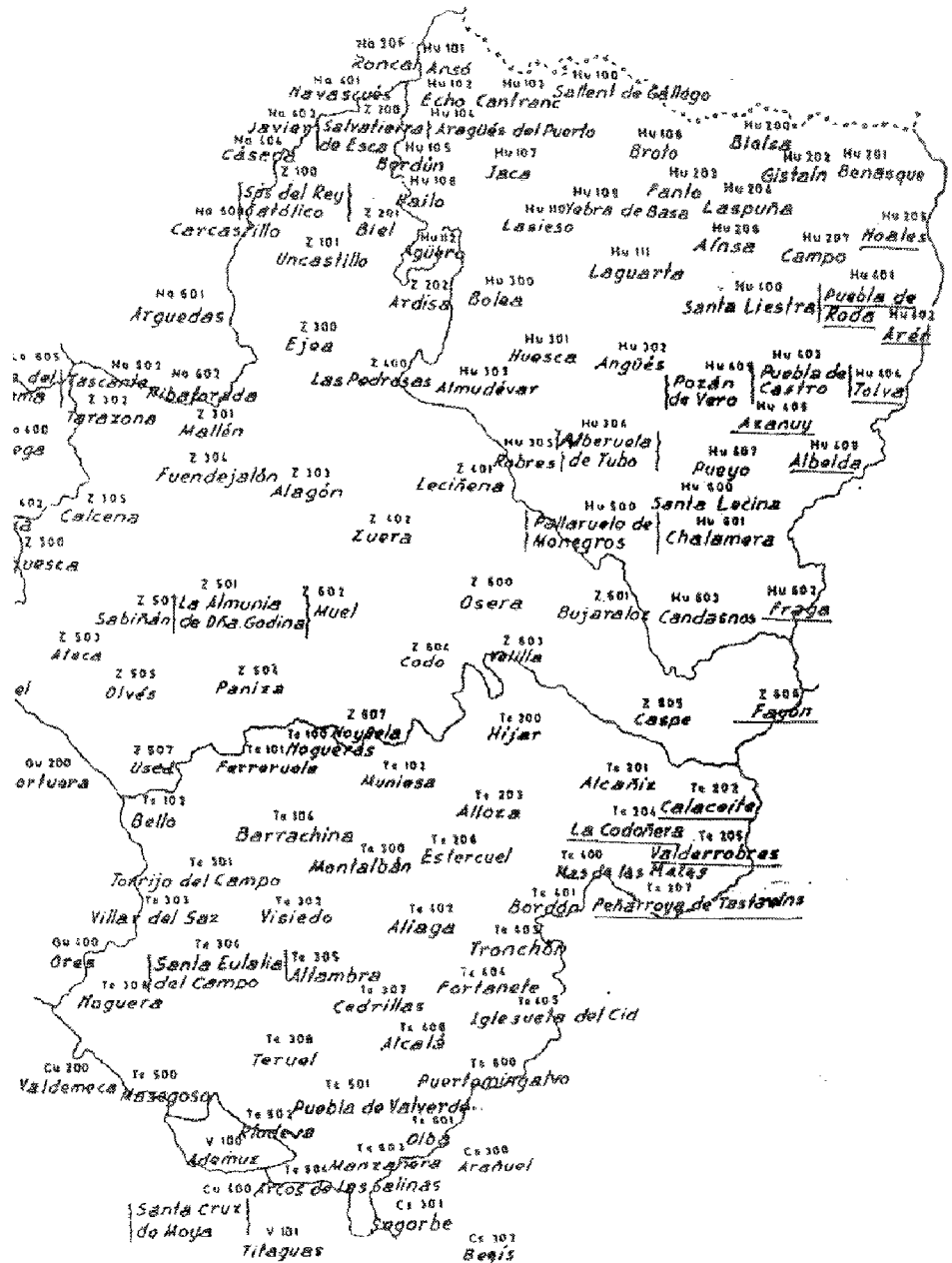

Fig. 1.- Localitats de l'Atlas Lingüístico y Etnográfico de Aragón, Navarra y la Rioja.

continuïtat d'àrea lingüística (Veny 1986, 44-45 i n. 48; Veny 1991, 100-105) (vegeu figura 2, amb el mapa del 'verderol').

La geolingüística europea, seguint una línia de superació i perfeccionament, ha conegut una quarta fase, que és la dels atlas continentals i de grups lingüístics, inaugurada amb l'*Atlas Linguarum Europae (ALE)*, que és un atlas interpretatiu, és a dir, que no ofereix els materials en brut, com havien fet la major part dels atlas anteriors, sinó que, al costat de la part cartogràfica, presenta una interpretació, segons pautes onomasiològiques (del significat als significants) i sobretot –i aquí rau la seva novetat– motivacionals, que tenen sentit especialment en un atlas plurilingüe, que abraça moltes llengües de gran heterogeneïtat, com és l'*ALE*: «Occorrevano –deia Mario Alinei 1994, 26– rendersi conto che la nuova metodologia permette di ignorare le differenze formali fra lingue diverse, per concentrarsi sull'identità o somiglianza delle rappresentazioni ideologiche e culturali, contribuendo alla esplicitazione e allo studio di un metalinguaggio motivazionale, e un metodo particolarmente produttivo per ricerche interdisciplinari in stretto contatto con l'antropologia culturale, l'etnologia, la storia delle religioni, la preistoria, l'archeologia». Així, per exemple, els noms de l'arc de Sant Martí poden trobar una motivació en '(animal) que beu' (identificat amb balena, serp, dragó, rabosa, etc.) o bé en divinitats paganes (com Ukko, déu ugrofínic, Tjermes, déu lapó, etc.) i els seus atributs (arma, arc, falç, etc.), o bé en una divinitat cristiana / musulmana (Déu, Noè, etc.); i així es poden reconstruir respectivament tres estrats del passat: el zoomòrfic, el pagà (protohistòric) i el cristià i islàmic (històric) (Alinei 1992). L'*ALE* comprèn 2.631 localitats d'Europa, de l'Atlàntic fins a la cadena dels Urals, el riu Ural i la vessant nord de la serralada del Caucas, de sis famílies lingüístiques (basc, altaic [turc], caucàsic, indoeuropeu, semític, uràlic), amb 22 grups lingüístics (romànic, cèltic, germànic, eslau, etc. dins la família indoeuropea, mongol i turc dins l'altaica, àrab maltès dins la semítica, etc.). Els materials es basen en enquestes noves, en dades ja publicades (o en curs de publicació) i en arxius dialectals. La representació cartogràfica, mitjançant símbols, es basa en el mètode puntual i de caselles (s'escull una variant de les corresponents a cada casella, que poden ser explotades en el comentari). L'origen de l'empresa remunta al 1970 arran de la fusió dels projectes, independents, d'A. Weijnen (Nimega), L. E. Schmitt (Marburg) i M. Alinei (Utrecht). Hi ha un període holandès-alemany (1970-1987), amb seu a Nimega, Utrecht i Marburg, i un altre, després de superar una crisi financera, d'alemany-italià (des de 1987), amb seu a Florència i Bamberg. En suma, l'*ALE* constitueix un esforç notable, innovador: 1) pels mapes motivacionals que permeten aprofundir en la història cultural del continent; 2) com a model d'altres atlas plurilingües; 3) com a pauta de col·laboració internacional (Alinei 1994, 37).

Fill de l'*ALE* és l'*Atlas Linguistique Roman (ALiR)*, el primer atlas d'un grup lingüístic, juntament amb l'eslau, que també té caràcter interpretatiu. El seu primer projecte data de 1986, impulsat per M. Contini i G. Tuailon, des del Centre de

Lámina nº 523.

ALEANR

451.

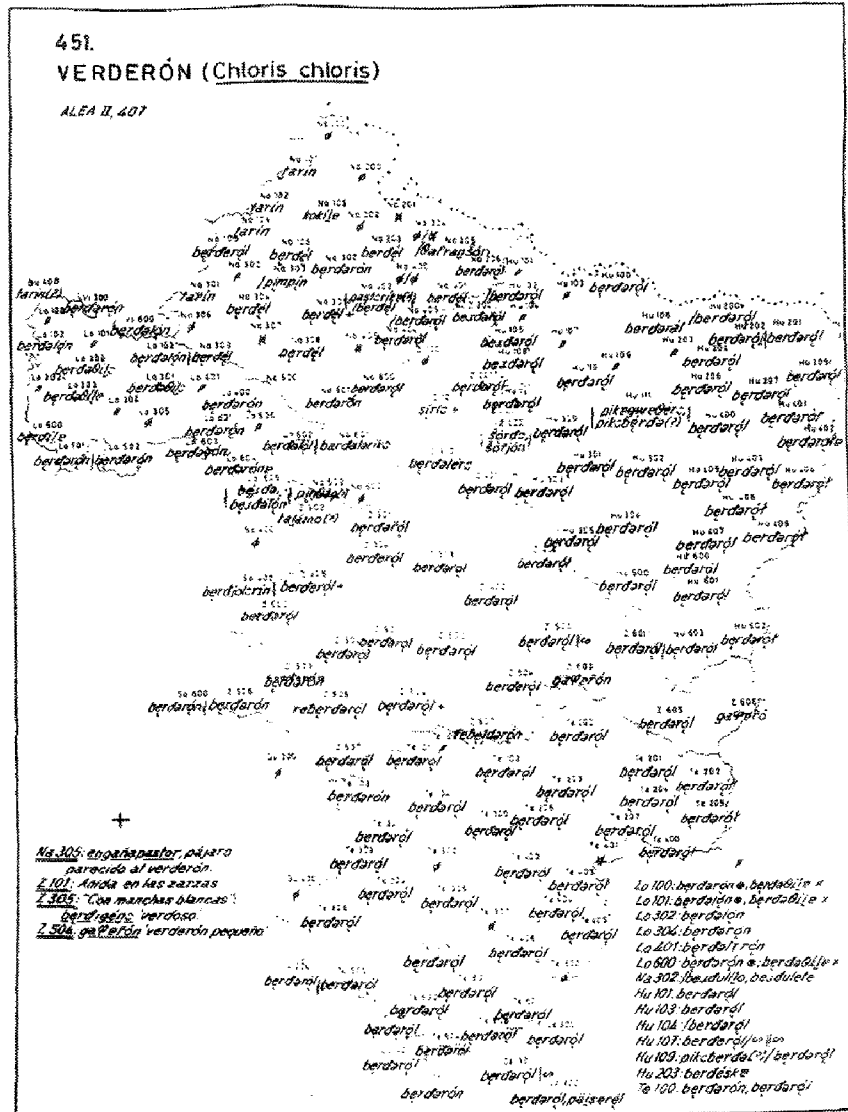

Fig. 2.- Mostra de l'Atlas Lingüístico y Etnográfico de Aragón, Navarra y la Rioja: el "verdaron"

Dialectologia de la Universitat Stendhal de Grenoble. La seva xarxa de poblacions arriba a 1.037 punts, dels quals quaranta corresponen al català (a l'ALE només n'hi havia vint-i-cinc). Les dades corresponen a enquestes noves i a atlas ja publicats o en curs d'edició o d'elaboració. Ha aparegut un primer volum (1996) que, a més de la

BERCEAU

TABLEAU DE SYNTHÈSE

1.1.1 Désignations formées à partir d'un radical BERTJ- d'origine celtique probable.		
prt. [b'ersu]	PRT.	1-13, 16-49, 51-54, <u>14</u> , <u>15</u> .
glc. [b'ærθe]	GLC.	1-4b, 18-19b, 21b, 25, 27b, 46-47.
oïl [ber]	FRA.	2-4, 7-9, 12-14, 19-21, 26-33, 38-44, 50-57, 64-72, 80-87, 97-101, 111-115, 125, 126, 138, 292, 293.
	WAL.	109
1.2.1 Idem mais du genre féminin.		
oïl [bærʃ] (f.)	FRA.	5, 6, 10, 11, 15-18.
	WAL.	101-105, 108.
1.3.1 Idem avec un suffixe diminutif issu de -OLU.		
cat. [bærs'ol]	CAT.	213.
oïl [bars'aq]	FRA.	22-24, 34-36, 45, 46, 58-60, 73-76, 88-92, 102-105, 116-120, 127-131, 133, 134, 139-145, 150-155, 164-169, 178-182, 192-195, 199, 205, 206, 218, 231, 245, 246, 260, 261; <u>146</u> , <u>156</u> , <u>157</u> , <u>184</u> .
occ. [bærsj'ø]		
srd. [bærθ'olu]	ITA.	149.
1.4.1 Idem avec un suffixe issu de -OLA (f.).		
cat. [bærs'olə] (f.)	CAT.	203; <u>228</u> , <u>230</u> .

Fig. 3.- Fragment del quadre de síntesi del mot "bressol", de l'Atlas Linguistique Roman

Les désignations romanes du berceau

1.5.1 Idem avec un suffixe diminutif issu de –OTTA (f.).			
oïl [bærs'ot] (f.)	FRA.	106.	
1.6.1 Idem avec deux suffixes: –ONE + –ITTA.			
oïl [bærsu'm'et] (f.)	FRA.	150.	
1.1.2 Désignations formées à partir d'un radical BRETJ-			
cat., arag. [bres]	CAT.	201, 202, 205-208, 214-216, 219, 223, 226, 238, 240.	
oïl [bre]			
occ. [bres]			
fpr. [bri]	ESP.	45, 64b, 65b, 67b-68b.	
	FRA.	93-96, 107-110, 121-124, 135-137, 149, 161-163, 175-177, 183, 189-191, 196-199, 204, 207-213, 219-229, 234-243, 248-254, 254-259, 262-265, 269-272, 274-276, 278, 280, 283-285; 184.	
	SUI.	201, 202; 204-207.	
1.2.2 Idem mais du genre féminin.			
cat. [br'e sa] (f.)	CAT.	231; 202, 230.	
occ. [br'eso] (f.)	FRA.	266-268, 277, 278, 286.	
1.3.2 Idem avec un suffixe diminutif issu de –OLU.			
cat. [brə's'ol]	CAT.	204, 209-212, 227, 232-234, 236, 237, 241; 214.	
occ. [bres'aw]			
srd. [brass'olu]	FRA.	170, 199, 212.	
	ITA.	147, 148, 151-155; 149.	
1.4.2 Idem avec un suffixe issu de –ONE.			
fpr. [brə's'ɔ]	SUI.	203.	
1.5.2 Idem avec un suffixe diminutif issu de –OLA (f.).			
occ. [bress'ola] (f.)	CAT.	228-230.	
	FRA.	252, 253.	

cartografia, comprèn una part introductòria i una altra, amb onze estudis lexicals i un de fonètica; és com un volum d'assaig. Estan previstos vuit volums més de lèxic (el segon, amb noms d'insectes i rèptils, apareixerà enguany), un de fonètica històrica, un de fonologia i un altre de morfosintaxi. Seguint la pauta de l'*ALE*, la classificació de formes es fa amb criteris lèxic, morfològic i fonètic. Així, prèviament al comentari lèxic de 'bressol' (fr. *berceau*), es fa un quadre de síntesi dels elements romànics en apartats com: 1.1.1 Radical cèltic *BERTJ-*, amb variants de gènere, de sufix, etc. (-*OLU*, -*OTTA*, etc.), 2.1.1 Radical cèltic *CROTJ-*; 3.1.1 Derivats de *CUNA*, amb variants sufixades com 3.2.1 -*ARIA*, 3.3.1 -*ULA*, etc.); 4.1.1 Formes procedents del llat. **LIGINARE*; 5.1.1 Derivats del grec *NAKA* més variants; 6.1.1 Mots que designen receptacles de cistelleria, ceràmica, etc. (fr. *panier*, it. *cesta*, etc.) (vegeu figura 3); a aquesta síntesi segueix un comentari on es desenvolupen els processos semàntics i formals, així com s'estableixen els diversos estrats lingüístics.

II

Assajarem ara de mostrar com el tractament geolingüístic s'ha enriquit, a casa nostra, amb una nova dimensió geogràfica, temàtica i social.

Pel que fa a la perspectiva geogràfica, a l'extensió territorial considerada, hem pogut veure que l'evolució dels atlas lingüístics ha estat aquesta: 1) atlas nacionals (*ALF*); 2) atlas regionals (*NALF*); 3) atlas continentals (*ALE*); 4) atlas de grups lingüístics (*ALiR*). En rigor, com apunta Alinei, i en bona lògica, l'evolució hauria d'haver estat: 1) atlas regionals; 2) atlas nacionals; 3) atlas de grups lingüístics; 4) atlas continentals.

Passant al domini català, observem, en el darrer decenni, capgirant aquest darrer ordre, una profusió de microatles (un dels camins de futur de la nostra dialectologia, Veny 1991b), comparables alguna vegada als regionals, o bé, i sobretot, als de petites àrees, com molt abans havien fet Gilliéron al Valais romànic (1880), Millardet a les Landes (1910) o O. Bloch als Vosges meridionals (1917): em refereixo als atlas lingüístics de la Terra Alta, de la diòcesi de Tortosa, del valencià meridional i alacantí de la Comunitat Valenciana i del substrat lèxic català de Múrcia. Començaré pels atlas ja editats.

Pere Navarro, professor a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, que ja havia publicat una monografia sobre el parlar de la Fatarella (1992), va ampliar les enquestes als quinze municipis de la comarca per a confeccionar l'*Atles Lingüístic de la Terra Alta* (*ALTA*). A aquest efecte va aplicar un qüestionari, bàsicament de dibuixos, recollits per ell mateix, de 3.956 preguntes; un cop eliminats els fenòmens comuns al territori presenta 1.105 mapes, en color, fònics, morfosintàctics i lèxics. Cada àrea dialectal té un color diferent; els mapes són, doncs, de síntesi. L'interès de l'estudi és evident, car

1) es tracta d'una àrea poc estudiada, on la immigració és pràcticament nul·la; 2) la seva situació lateral li confereix característiques arcaïtzants (*justacòs, clar-o-non-clar* 'alba'); 3) constitueix una cruïlla on s'entrecreuen el nord-occidental (*cregos* 'creguis', *revolví* 'remolí'), amb el ribagorçà (*enta* 'cap a, fins', *sic* 'sóc'), el valencià (*gord, ges* 'guix', *estall* 'preu fet') i l'aragonès o castellanoaragonès (*requesson, noviembre*), amb fenòmens de contacte originals, així com d'evolució interna (com *perer* 'pedrer' → *peret* [homonimitzat amb el nom de persona diminutiu] → *pere* [amb restitució del suposat primitiu]).

Lluís Gimeno Betí, professor a la Universitat Jaume I de Castelló, és autor de l'*Atlas Lingüístic de la Diòcesi de Tortosa (ALDT)* (1997). Format en el treball de camp amb l'equip de l'ALDC, recollí materials dialectals entre 1976 i 1986, en quaranta-vuit poblacions de les comarques de la Terra Alta, Ribera d'Ebre, Montsià, Baix Maestrat, Tinença de Benifassà, Matarranya, els Ports i Alt Maestrat. La xarxa és més densa en les comarques jutjades de més interès per a la definició del dialecte, com són el Baix Maestrat, Montsià i Baix Ebre. Els subjectes pertanyen predominantment a la primera generació (entre 60 i 80 anys), el qüestionari té per base el de l'ALDC i la representació cartogràfica es fa amb símbols (vegeu figura 4). Obra valuosa sens dubte per a

Mapa 0a. Clau de les poblacions

Mapa 496. *Ensopegar*

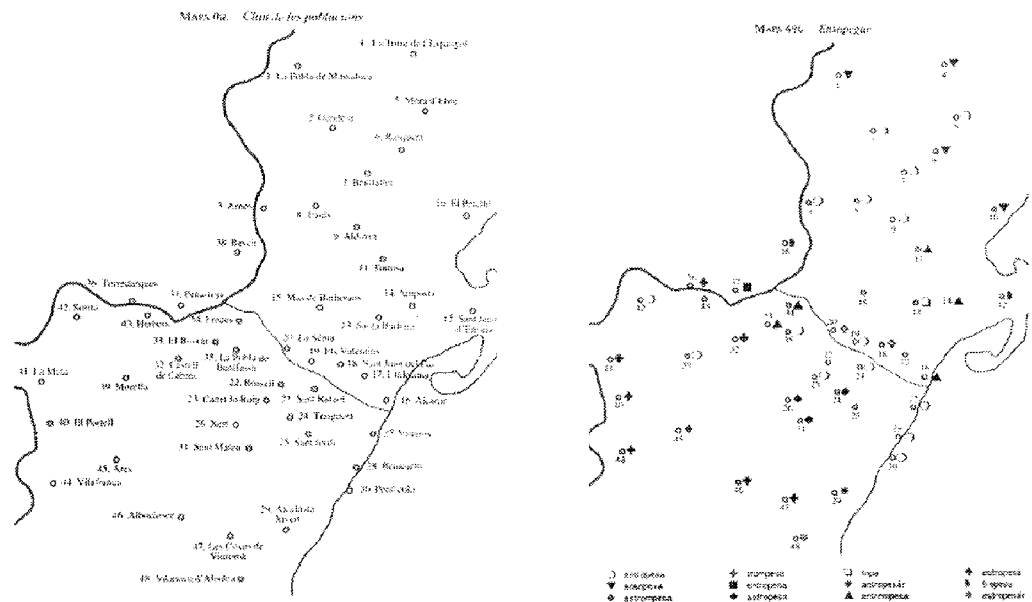

Fig. 4.- Dues mostres de l'Atlas lingüístic de la Diòcesi de Tortosa: 'noms de les poblacions' i 'ensopegar'.

l'estudi d'una àrea de transició entre el nord-occidental i el valencià, amb una població escolar que, segons es trobi en l'àrea administrativa del Principat o del País Valencià, coneix un estàndard un xic diferent. L'autor parla de tortosí comú, caracteritzat, entre altres trets, per la desinència -o, l'article *lo(s)* i la confusió de les persones 4 i 5 del present i imperfet de Subjuntiu (*cantéssem*, *-ésseu* 'cantem, cantéssim', 'canteu, cantéssiu'), que divideix en *septentrional* (Montsià, Baix Ebre) i *meridional* (la resta de l'àrea).

Una altra aportació en aquest camp és l'*Atlas Lingüístic de la Comunitat Valenciana* (ALCV), dirigit per Jordi Colomina, catedràtic a la Universitat d'Alacant. Com resa el títol, comprèn tot el territori del País Valencià, amb 103 localitats catalanòfones (20

Fig. 6.- 'Polseguera' en el català residual de Múrcia (Sempere 1995, 150).

amb un qüestionari de 1339 preguntes i 83 amb un altre de 604 preguntes) i 46 castellanòfones (9 punts amb un qüestionari de 1000 preguntes i 37 amb un altre de 285). Els informants pertanyen a la franja d'edat provecta i el qüestionari presenta un espai gran dedicat a morfologia i sintaxi, més que en altres atles (com, per ex., l'*ALDC*). Obra interessant per a l'estudi de les característiques del valencià i del contacte de llengües.

L'*Atlas Lingüístic del Valencià Meridional i l'Alacantí (ALVMA)*, que està elaborant pacientment Josep Tormo, d'Alcoi, abraça tots els municipis catalanòfons de la província d'Alacant i la Vall d'Albaida (queden exclosos Asp i Montfort, però hi entra el Carxe, ja dins la província de Múrcia, producte d'un repoblament el s. XVIII des de la Foia de Castalla). Aplica un qüestionari de 500 mots, una cinquena part dels quals són d'ornitònimia i la resta de variació lèxica o formal. Els mapes, que he pogut veure gràcies a l'amabilitat de l'autor, donen compte tant de la frondositat onomasiològica (per ex., per al 'luer', *Carduelis spinus*: *llogueret, joqueret, lluidet, niueret, llauiset, nic, niquet, nyic, nyiquet, tiro, tiroret, franceset, gavatxet, mentiró, mentironet, lliberal*) com de la convivència geogràfica de variants sovint de factura oriental i occidentall (*esquerola / endívia, rovelló / pebràs, esclata-sang*, etc.) (vegeu figura 5).

Un interès especial mereix el microatles del substrat català de Múrcia realitzat per Joan A. Sempere Martínez (1995). Es tracta d'un conjunt de quaranta-set mapes lingüístics referents a mots residuals catalans del murcià (*llenca, magencar, coguda, escascullar, sorell, remor*, etc.). L'autor, després de revisar la filiació catalana d'alguns mots, comenta críticament cadascuna de les paraules cartografiades –pertanyents sobretot a l'àmbit rural i mariner– i mostra la concentració de catalanismes a la part oriental de Múrcia, des d'on alguns s'han propagat cap a Andalusia (vegeu figura 6).

En la dimensió temàtica assistim els darrers decennis a una notable ampliació que obre noves perspectives d'estudi vers la morfologia, el llenguatge mariner, l'onomàstica. Antoni M. Alcover es va revelar el pioner pel que fa a la flexió verbal: entre els anys 1912 i 1920 va recollir la variació de 68 verbs en 149 poblacions de tot el territori de parla catalana, servint-se amb una certa freqüència de nens com a informants. Aquests riquíssims materials van ser després ordenats, classificats i publicats en forma de llistes per Francesc de B. Moll (1929-1933) i han estat explotats després per diversos estudiosos (J. Allières [1963-1968] per a l'estudi del present de Subjuntiu en -o del català occidental; J. Torres i F. Bernat [1989] per a alguns mapes de morfologia verbal [*Com*, 9, 16.18]; jo mateix els vaig tenir en compte per a afegir el tret -eix / -ix dels incoatius en la partió del català en occidental i oriental [Veny 1978, 15]). D'altra banda, M. Pilar Perea, del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, a través d'un projecte subvencionat per l'Institut d'Estudis Catalans, ha informatitzat aquests materials juntament amb els inèdits que es troben a l'arxiu del *Diccionari català-valencià-balear*, de Palma de Mallorca. Se'n preveu una publicació en CD-ROM. A més, sense sortir de la morfologia, Joaquim Viaplana porta a terme un

IL QUESTIONARIO DELL'ALM

538.	lo sciarrano bolagio (<i>Serranus cabrilla</i>)	
	le serran cabrille	P.-S. 31
539.	lo sciarrano boccaccia (<i>Serranus scirba</i>)	
	le serran écriture	P.-S. 32
540.	il sacchetto (<i>Paracentropistis hepatus</i> = <i>Serranellus hepatus</i>)	
	le serran hépate	P.-S. 33
541.	la spigola (<i>Dicentrarchus labrax</i> = <i>Morone labrax</i> = <i>Labrax lupus</i>)	
	le loup	P.-S. 34
542.	l'ombrina (<i>Umbrina cirrhosa</i> = <i>Sciaena cirrhosa</i>)	
	l'ombrine	P.-S. 35
543.	la bocca d'oro (<i>Sciaena umbra</i> = <i>Sciaena aquila</i> = <i>Johnius hololepidotus</i>)	
	le maigre	P.-S. 36
544.	il corvo (<i>Corvina nigra</i> = <i>Johnius umbra</i>)	
	le corb	P.-S. 37
545.	la lampuga (<i>Coryphaena hippurus</i>)	
	le coryphène	P.-S. 39
546.	la rondanina (<i>Brama Raji</i>)	
	l'hirondelle	P.-S. 40
547.	la castagnola (<i>Chromis chromis</i> = <i>Heliastes chromis</i>)	
	la castagnole	P.-S. 41
548.	la lampuga, il fiato (<i>Stromateus fiatola</i>)	
	le lippe	P.-S. 42
549.	la cepola (<i>Cepola rubescens</i>)	
	la demoiselle	P.-S. 43
550.	il pesce bandiera (<i>Trachypterus trachypterus</i> = <i>Trachypterus iris</i>)	
	le poisson flamme	P.-S. 44
551.	il tordo pappagallo (<i>Labrus turdus</i> = <i>Labrus viridis</i>)	
	le labre tourd	P.-S. 46
552.	il tordo nero (<i>Labrus merula</i>)	
	le labre merle	P.-S. 47
553.	il tordo occhiuto (<i>Crenilabrus ocellatus</i>)	
	le crénilabre ocellé	P.-S. 49

63

Fig. 7.- Una pàgina del Questionari de l'Atlante Linguistico Mediterraneo.

ampli estudi, *Dialectometria lingüística: una aplicació al nord-occidental*, encara inèdit, que, tot aplicant la teoria lingüística a la dialectologia, comptabilitza, per via dialectomètrica, les divergències morfològiques i fonològiques del català i en traça mapes de síntesi on els diferents grups i subgrups dialectals són representats jeràrquicament amb tonalitats cromàtiques varies.

Dins el lèxic, és notable la projecció cap a l'estudi del lèxic mariner, iniciat a un nivell geolingüístic per l'Atlante Linguistico Mediterraneo (ALM), promogut per Mirko Deanovic; el questionari (vegeu-ne un fragment a figura 7), de 810 conceptes,

Ge 1	pplumiðe	Al 2	pehelimó ^a ; lé:še
Ge 2	sérbje	Gr 1	léše, berðaró
Ge 3	sérbjõe	Gr 2	berðaró:
Ge 4	sirbię +	Ma 1	pehallimóŋ
B 1	sérbjõe, sérbje	Ma 2	peha limóŋ
B 2	ø	Ml 1	pę limó; léše
B 3	berðeról	Ca 1	pę ða limóŋ
Ta 1	berðeról	Ca 2	peha limóŋ
Ta 2	berðeról	Ce 1	peha limóŋ
Ta 3	šóne	H 1	limóŋ
Cs 1	berðeról +	H 2	peha limóŋ
Cs 2	berðeról; léša ø	Gs 1	ø
Cs 3	doráo	Lz 1	ø
V 1	berðeról	Lz 2	ø
V 2	verðeról	Fv 1	huré: [?]
A 1	verðeról, doráo	Fv 2	medragá:
A 2	verðeról	GC 1	ø / medragá
A 3	verðeról	GC 2	hó:be; peháŋŋi
A 4	verðeról	GC 3	tomé:ŋ
Mall 1	verðeról	GC 4	ø
Mall 2	verðeról; sírvi ø	Tf 1	hurél
Mall 3	verðeról; sirviõe ø	Tf 2	pámpeno de aŋtún
Mall 4	sirviõe	Go 1	ø
Men 1	sírvia	Go 2	ø
Men 2	verðeról	LP 1	ø
Men 3	sirviøia	LP 2	ø
Ib 1	verðeról x; sirviõe; sírviø ø	Hi 1	medragá
Mu 1	sérbjõe	Hi 2	ø
Mu 2	léše	SS 1	ø
Al 1	léše	SS 2	ø

Fig. 8.- Informació (parcial) del *Léxico de los Marineros Peninsulares* (núm. 601) relativa a la 'círvia' (Seriola Dumerilii)

s'ha aplicat a 125 localitats de la costa mediterrània i les enquestes començaren el 1956. Els materials es guarden a la Fundació Cini de Venècia, però l'obra ha restat inèdita. Moll es va encarregar de les set enquestes del litoral català.

A partir d'aquest model, Manuel Alvar va tenir la idea d'estudiar el llenguatge mariner de tota la costa de la Península Ibèrica. El que havia de ser un *Atlas Lingüístico de los Marineros Peninsulares* esdevingué un *Léxico de los Marineros Peninsulares (LMP)* (1985-1989), és a dir, conjunt de materials geolingüístics presentats en forma de llistes. El qüestionari és bàsicament una traducció del de l'*ALM*; les 853 preguntes s'han reduït a 752 conceptes referents a noms de barques i les seves parts, meteorologia, relleu marí, fauna marina, etc. Respecte a l'*ALM* té en compte la costa atlàntica i augmenta el nombre de punts de la costa mediterrània; vint-i-set ports, d'un total de 117, pertanyen a l'àrea catalana, les enquestes de la qual van ser dutes a terme, entre 1973 i 1975, per un equip coordinat per J. Veny.⁵ Les enquestes s'estenen de Roses a Santa Pola i comprenen les Balears (però no l'Alguer ni la costa rossellonesa). És interessant la visió de conjunt del llenguatge mariner que ofereix aquesta obra (vegeu-ne una mostra parcial a figura 8), tot i que s'ha de comptar amb un percentatge de materials equívocs imputable a la mateixa naturalesa de l'enquesta

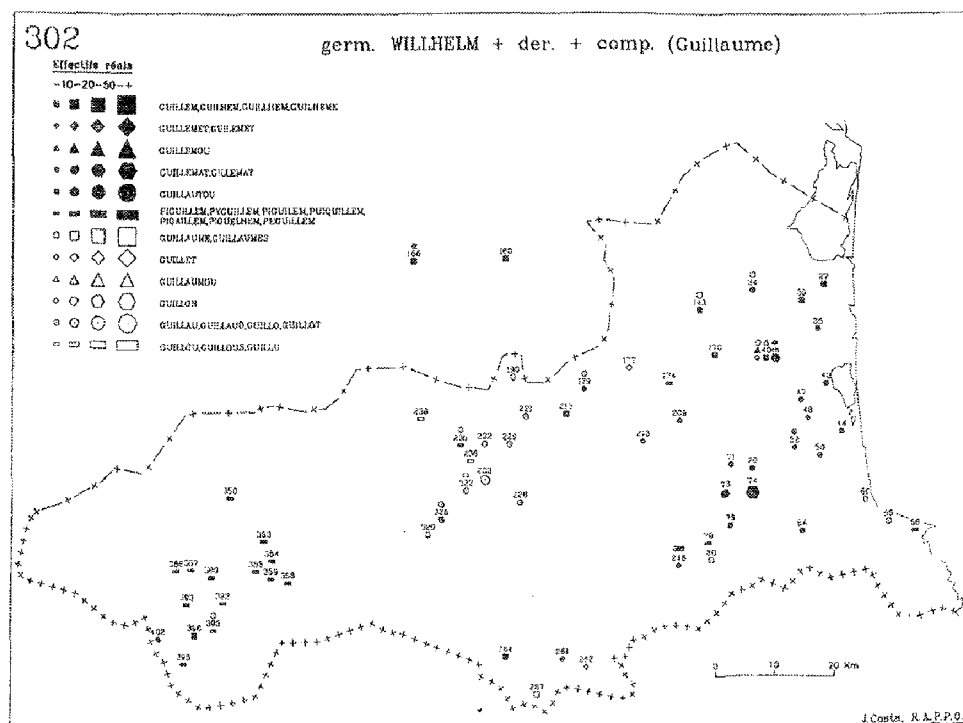

Fig. 9.- Dues mostres del *Répertoire-atlas Patronymique des Pyrénées Orientales au XIX siècle*.

(5) Les enquestes van córrer a càrrec de L. Alpera, Montserrat Badia, F. Gimeno, J. López Casanovas, J. Martí, J. Rafel i J. Veny.

(amb confusions d'espècies afins especialment freqüent en els noms dels peixos plans, les rajades, els taurons); és de doldre que els coordinadors de cada àrea no hagin pogut corregir les proves abans de veure la llum pública, ço que hauria evitat un cert nombre d'errors de lectura dels materials dels quaderns d'enquesta.

Una part d'aquestes dades, corresponents a setze enquestes, confrontades en alguns casos amb els de l'ALM, des de Roses a Sant Carles de la Ràpita, més les Balears i quatre ports del Rosselló (enquestes de Boisgontier), fins un total de prop de cinc-cents conceptes constitueixen l'aportació del català al nou *Atlas Linguistique des Côtes de l'Arc Nord-Occidental de la Méditerranée (ALCANOM)*, coordinat per Philippe Dalbéra i subvencionat per l'Académie des Langues Dialectales de Mònaco. L'atles comprèn el litoral mediterrani que va de Tortosa fins a Florència, amb els parlars llenguadocians, provençals i genovesos, a més dels catalans.

La costa atlàntica s'ha beneficiat també de l'*Atlas linguístico do litoral português. Fauna e flora* (Lisboa 1987), de Gabriela Vitorino.

L'expansió temàtica de la geolingüística ha arribat també a l'onomàstica des de les terres extremes septentrionals del domini, vertebrada sobre els noms de persona i els malnoms. Jordi Costa, professor a la Universitat de Perpinyà, deixeble d'Enric Guiter, que ja havia mostrat la seva habilitat cartogràfica en la preparació i edició de l'*Atlas Sacaze*, ja comentat, ens ha ofert recentment un *Répertoire-Atlas patronymique des Pyrénées Orientales au XIXe siècle* (1994). Es tracta d'un repertori de cognoms del

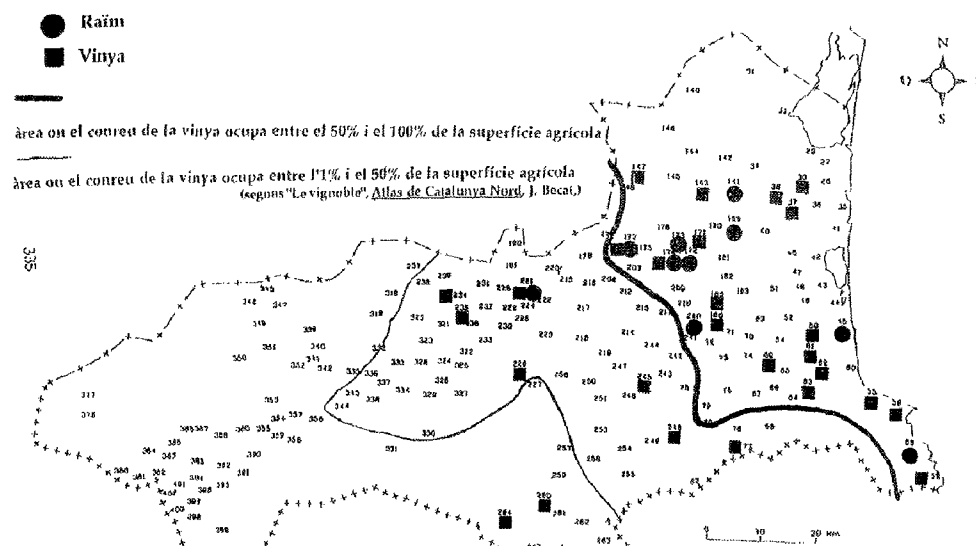
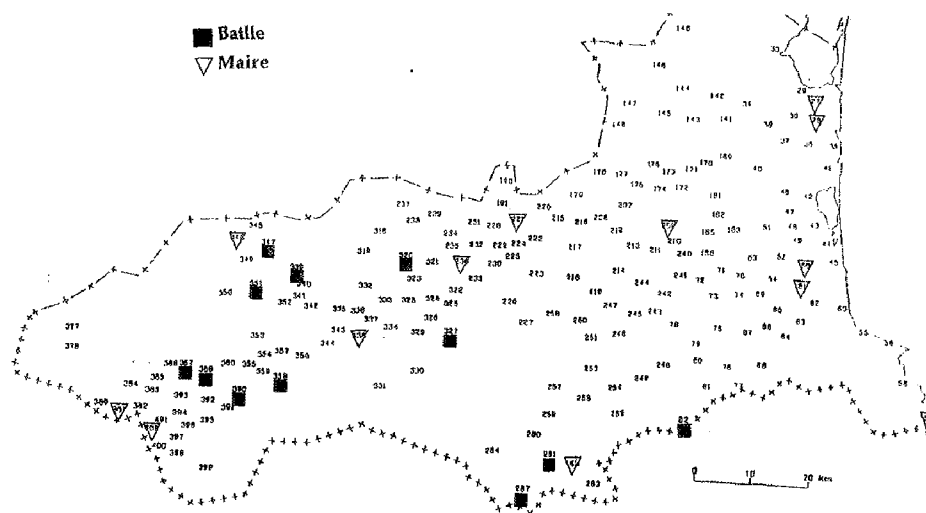

Fig. 10.- Malnoms relacionats amb la vinya i el vi i les àrees vitícoles al Rosselló (Tirach 1997).

Rosselló (exactament 11.176), basat en les llistes de censos de 1841, processats informàticament, corresponents a 236 punts de l'àrea rossellonesa. A més de llistes de patrnims per població, per ordre alfabètic, amb efectius reals i relatius, així com dels 300 de major freqüència i extensió, Costa presenta un total de 303 mapes dobles del mateix cognom: a la llegenda hi figura l'ètim i a cada nom, amb grafies diverses (*Guillem, Guilhem...*), amb derivats (*Guillemet*) i amb compostos (*Piguillem*), corresponen uns símbols de dimensió variable segons les ocurrences reals (-10, -20, -50, +50), o relatives, és a dir, segons el percentatge de portadors del llinatge en relació amb la població total (-1, -2, -5, +5) (vegeu figura 9). La presentació cartogràfica permet de veure les àrees de concentració de certs cognoms i de destriar els elements pròpiament catalans dels occitans, que són abundosos i reflecteixen eloqüentment el freqüent flux migratori des de més enllà de les Corberes, particularment intens els segles XVIII i XIX, amb repercussions notables en la fesomia dialectal del català rossellonès.

La malnominació ha conegut una innovació metodològica que és la seva presentació cartogràfica. Normalment es fan estudis monogràfics dels malnoms d'una població. Però Pasqual Tirach, en la seva tesi doctoral *Malnominació a Catalunya Nord* (1997), ha seguit camins menys fressats. Després d'enquestar durant deu anys (1986-1996) en 222 pobles dels Pirineus Orientals i de recollir més de 13.000 sobrenoms, després de classificar aquests materials i d'estudiar-ne aspectes morfosintàctics,

Mapa N° 32

Fig. 11.- Els malnoms Batlle i Maire al Rosselló (Tirach 1997).

semàntics, fonètics, retòrics i antropològics, presenta 36 mapes on, a un nivell geolingüístic, es veuen, per exemple, les àrees de distribució de *cal/can*, del sufix *-aire*, *-eire*, el percentatge d'occitanismes, gal·licismes i rossellonismes a cada comarca, així com el predomini de noms relatius a porcíns, èquids, ocells, ocells de mar i estany, religió, vegetals, la guilla, etc., que han generat sobrenoms. No sempre resulten eloqüents els mapes, però alguna conclusió es pot extreure relativa a una major influència del francès a la plana del Rosselló o a la major densitat de malnoms vinculats amb el raïm i la vinya en l'àrea de conreu vitícola (*en Vinyavella*, *en Rapa*) enfront de la menor de la Cerdanya (vegeu figura 10); també es constata la notable presència de castellanismes en aquesta enfront de la de rossellonismes a la plana del Rosselló, la concentració de *Batlle* a l'oest i sud enfront del predomini de *mere* (fr. *maire*) a l'est (vegeu figura 11), o la profusió de noms relacionats amb la religió a tota l'àrea (*l'Abat*, *el Bisbe*, *el Flare*, etc.).

La geolingüística o geografia lingüística, com diu el seu nom, s'ha ocupat de la llengua des de l'angle de la diferenciació horitzontal, geogràfica. Només en països on aquesta diversificació és escassa o pràcticament nul·la, com els Estats Units i el Canadà, s'han fet intents d'unir l'eix social al geogràfic. El *Linguistic Atlas of New England*, formant part del projecte global *Linguistic Atlas of the United States and Canada*, n'és un exemple. Més a prop de nosaltres, García Mouton-Moreno (1994), en l'*Atlas Lingüístico y Emográfico de Castilla-La Mancha*, en curs de realització, reuneixen dades fonètiques referents a parlants masculins i femenins, que presenten algunes diferències, i es proposen fer enquesta sociolingüística a cinc ciutats castellano-manxegues, segons variables d'edat, nivell d'instrucció, sexe i barri, a un 1/3.000 del total de la població i en funció de tres registres de formalitat.

CARTE CUMULATIVE

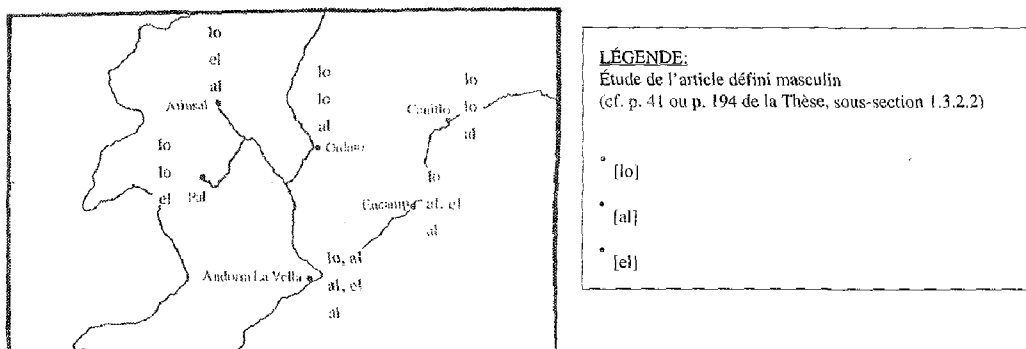

Fig. 12.- Distribució geogràfica i generacional de l'article definit en andorrà (Rabassa 1994).

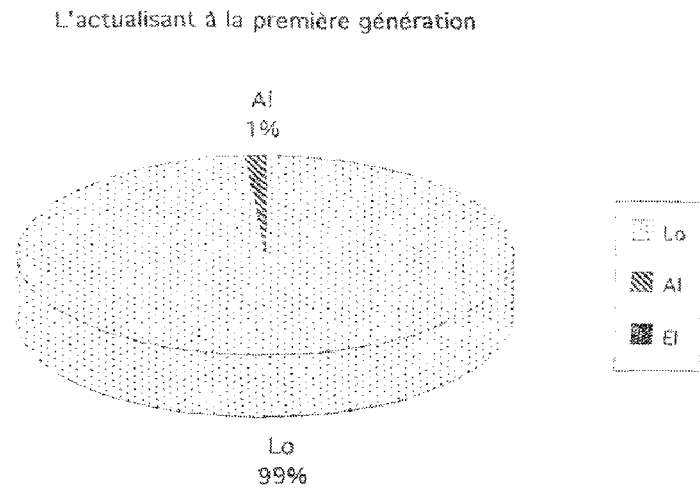
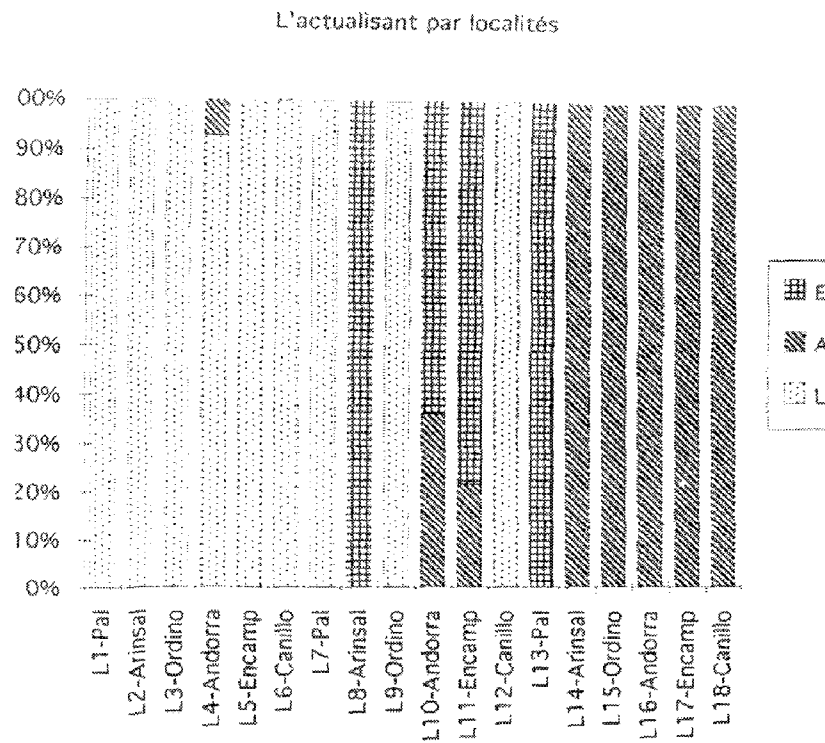

Fig. 13.- Gràfics de la distribució de l'article definit per localitats i generacions en andorrà (Rabassa 1994).

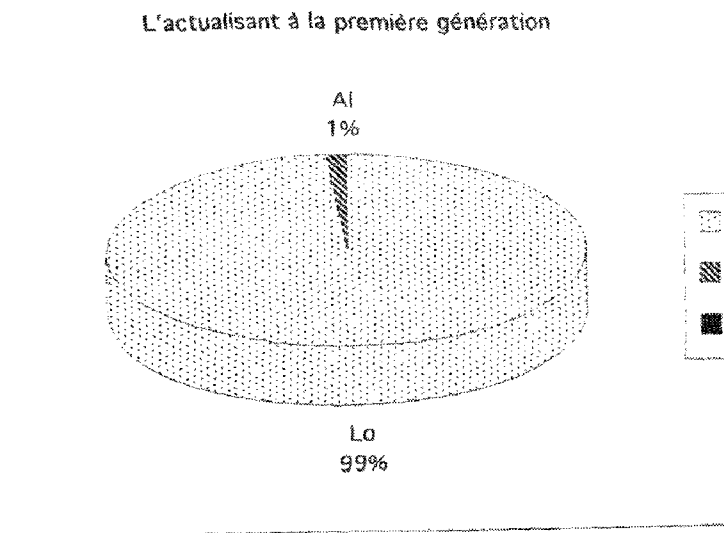
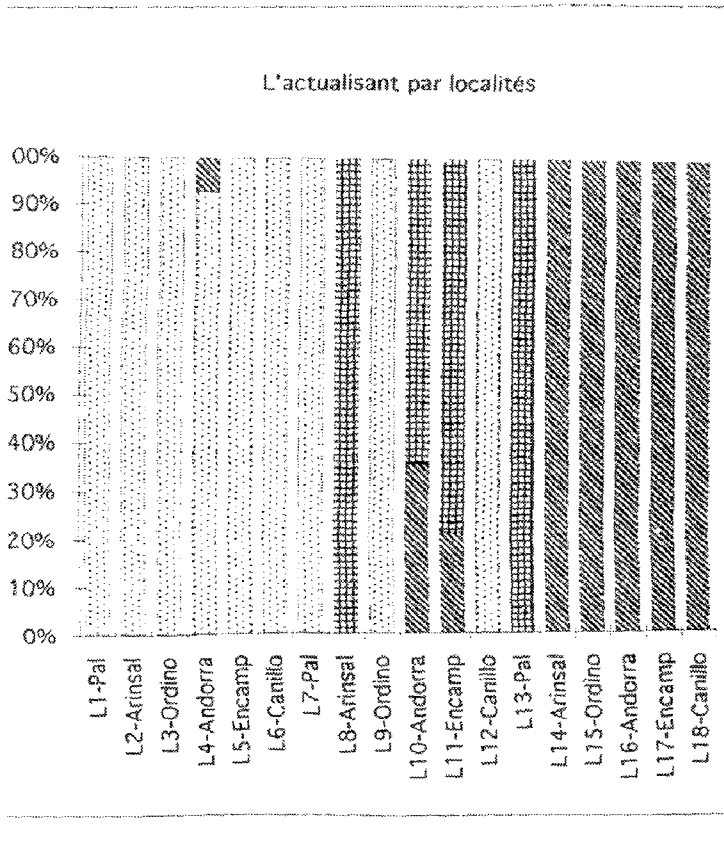

Fig. 14.- Gràfics de la distribució de l'article definit per generacions en andorrà (Rabassa 1994).

És cert que, especialment als nuclis més populosos, les diferències dialectals segons les variables suara esmentades tenen un cert relleu. En un treball inèdit, Peroy-Turull (1986) feien veure com, a Lleida, al concepte 'albercoc', en una enquesta feta a deu informadors, cinc joves i cinc d'edat més avançada, corresponia un ventall de set variants formals: *aubergínia*, *aurigínia*, *asbergínia*, *auregina*, *abergina*, *obergínia*, *aubergina*. Aquesta variació difícilment apareix en una enquesta de dialectologia tradicional a partir d'un o dos subjectes considerats representatius. A casa nostra, Joan Martí (1985) ha estudiat la variació dialectal a tres localitats del Priorat (Marçà, la Torre de Fontaubella, Margalef) i a una de l'Alt Camp (Alió) a través de tres generacions, servint-se d'un qüestionari de fonètica i lèxic de 329 preguntes; les conclusions no per esperades són menys interessants: solució de continuïtat entre les generacions 1 i 3, mentre la 2 fa de pont, canvis més perceptibles en lèxic que en fonètica i més notable en poblacions de frontera (Marçà i la Torre de Fontaubella), procés d'anivellament cap a les formes orientals a causa de l'escolarització, els mitjans de comunicació i el prestigi del model oriental, identificat en certa manera amb la normativa. Aquest estudi no presenta una dimensió cartogràfica, com tampoc el de Núria Vilà (1991) que, prenent com a base de treball les eines agrícoles al Baix Camp, fa un enfocament etnolingüístic, semàntic i sociolingüístic.

Però darrerament hi ha hagut alguna temptativa d'incorporar la sociolingüística a la geolingüística a partir només de la variable edat, el que en podríem dir *geolingüística social*. Lídia Rabassa, professora a la Universitat de Toulouse-le-Mirail, és autora d'un treball sobre els parlars andorrans amb aquesta orientació: *Phonétique, phonologie et morphologie nominale du catalan andorran: le système et ses variations* (1994). Enquesta divuit informadors de sis localitats del Principat, tres per localitat pertanyents a tres generacions (primera: més de 60 anys; segona: entre 30 i 60; tercera: entre 20 i 30) i hi estudia aspectes fònics i de morfologia nominal, que representa cartogràficament i en forma de gràfics. Així, es mapifiquen els resultats de l'article definit davant consonant (*lo*, *el*, *al*) i s'observa l'estabilitat de la forma tradicional *lo* en la primera generació (tret d'Andorra la Vella on ja alterna amb *al*), el començament de la penetració de *el / al* a la segona generació i el triomf de *al / el* entre els joves; uns gràfics amb percentatges completen la informació (vegeu figures 12, 13 i 14). Les dades no fan més que confirmar la creixent orientaltització dels parlars andorrans. Aportació valuosa al coneixement integral de la seva estructura fonètica i morfològica. Cal dir, de tota manera, que els sociolingüistes no deuen considerar gaire canònica la introducció del seu mètode en la geolingüística utilitzant un informador tant per a Canillo (396 habitants) com per a Andorra la Vella (8.833 habitants), car sembla que el nombre d'informadors hauria d'estar en relació amb el nombre d'ànimes de cada població.

En conclusió, la recerca geolingüística a casa nostra s'ha beneficiat de projectes d'altres estats per raons de pertinença política, però també els investigadors del nostre

domini lingüístic han mostrat una continuada inquietud per aquest tipus d'estudi que han impulsat i enriquit amb la realització d'atles nacionals, regionals i comarcals i amb una remarcable ampliació temàtica. En aquesta línia, caldria posar les bases d'un atlas folklòric, com el suís de P. Geiger i A. Weiss, intentar elaborar un atlas paremiològic, com el dels italians, o un atlas parlant com el dels Alps Centrals de Goebel. Per al primer, potser ja hem arribat un xic massa tard per la decadència de la cultura popular; per al segon, les dificultats són grans de cara a un enfocament geolingüístic; el darrer, fill brillant del progrés tecnològic, fa bonic, és espectacular.

JOAN VENY

Universitat de Barcelona / Institut d'Estudis Catalans

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

a) Sigles i abreviatures d'atles lingüístics

AIS = K. Jaberg - J. Jud (1928-1940) *Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz* [Atlante Italo-Svizzero], Zofingen, 8 vols.

ALA = A. Griera (1960) *Atlas Lingüístic d'Andorra*, Barcelona, Polígrafa.

ALC = A. Griera (1923-1964) *Atlas Lingüístic de Catalunya*, vuit volums, Barcelona.

ALCV = J. Colomina (director) *Atles Lingüístic de la Comunitat Valenciana*, València, Generalitat Valenciana (en premsa).

ALDC = J. Veny - L. Pons (directors) *Atles Lingüístic del Domini Català*, Universitat de Barcelona / Institut d'Estudis Catalans (en curs d'elaboració).

ALDT = L. Gimeno Betí (1997) *Atles Lingüístic de la Diòcesi de Tortosa*, Institut d'Estudis Catalans, Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística, IV.

ALF = J. Gilliéron (1902-1910) *Atlas Linguistique de la France*, Paris.

ALI = M. G. Bartoli, G. Vidossi, B. A. Terracini, G. Bonfante, C. Grassi, A. Genre, L. Massobrio (1995-1996) *Atlante Linguistico Italiano*, I i II, Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato.

ALiR = M. Contini - G. Tuailon (directors) (1996) *Atlas Linguistique Roman* (un volum cartogràfic, un de *Présentation* i un altre de *Commentaires*), Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato.

ALPI = *Atlas Lingüístic de la Península Ibérica*, I, Madrid, 1962.

ALPO = H. Guiter (1966) *Atlas Linguistique des Pyrénées Orientales*, Paris.

ALTA = P. Navarro (1996) *Els parlars de la Terra Alta. 1. Estudi geolingüístic. 2. Atles Lingüístic de la Terra Alta (ALTA)*, 2 vols., Diputació de Tarragona.

- ALVMA = J. Tormo, *Atlas Lingüístic del Valencià Meridional i l'Alacantí* (en curs d'elaboració).
- Atlas Sacaze = G. Costa (1986), *Atlas Linguistique Sacaze des confins catalano-languedociens*, Sant Esteve.
- LMP = M. Alvar (1985-1989), *Léxico de los Marineros Peninsulares*, Madrid, Arco.
- RAPO = G. Costa (1994) *Répertoire-atlas patronymique des Pyrénées Orientales au XIXe siècle*, Perpignan, Presses Universitaires de Perpignan - Centre de Recerques i d'Estudis Catalans.

b) Altres obres

- ALCOVER, A. MOLL, F. de B. (1929-1932) «La flexió verbal en els dialectes catalans recollida personalment a 149 poblacions per Mn. A. M. Alcover», *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, 2 (1929), pp. 73-184, 3 (1930), 73-168, 4 (1931), 9-104, 5 (1932), 9-72.
- ALINEI, M. (1994) «L'Atlas Linguarum Europae: risultati, struttura, storia, prospettive», dins P. GARCÍA MOUTON (ed.), *Geolingüística. Trabajos europeos*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- ALLIÈRES, J. (1963-1968) «Le subjonctif en -o du catalan occidental», *Estudis Romànics* 12, pp. 255-265.
- BOSCH, A. (1998) «El català de l'Alguer i l'Atlante Linguistico Italiano», treball de doctorat de la matèria *Geovariació* (curs 1997-1998).
- COLON, G. (1961) «Autour de l'Atlas linguistique d'Andorre», *Zeitschrift für romanische Philologie* 77, pp. 49-69 (trad. al català dins *Estudis de filologia catalana i romànica*, València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 339-346).
- Com 6. Mapes per a l'estudi de la llengua catalana*, Barcelona, 1989, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (2a ed., Vic, Eumo).
- GARCÍA MOUTON, P. (ed.) (1994) *Geolingüística. Trabajos europeos*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- KRÜGER, F. (1913) *Sprachgeographische Untersuchungen in Languedoc und Roussillon*, Hamburg (i dins *Revue de Linguistique Romane*, II, 1911, i V, 1913).
- MARTÍ CASTELL, J. (1985) «Dialectologia social. Estudi de les localitats de Marçà, la Torre de Fontaubella, Margalef de Montsant i Alió», dins J. VENY-J. M. PUJALS (eds.), *Actes del Setè Col·loqui Internacional de llengua i literatura catalanes* (Tarragona-Salou 1985), Abadia de Montserrat, pp. 545-583.
- PEROY, C. / TURULL, A. (1986) *Manteniment, recessió i pèrdua a la parla de Lleida*, Lleida (treball inèdit).
- POLANCO, L. (1984) «Llengua i dialecte: una aplicació dialectomètrica a la llengua catalana», *Miscel·lània Sanchis Guarner*, Universitat de València, I, pp. 267-276

- (reproduït a A. FERRANDO (ed.) *Miscel·lània Sanchis Guarnier, III*, Barcelona, Abadia de Montserrat, Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València, pp. 1-28
- POP, S. (1950) *La dialectologie. Aperçu historique et méthodes d'enquête linguistique*, Louvain.
- (1955) *Bibliographie des questionnaires linguistiques*, Louvain, Comité International Permanent de Linguistes.
- RABASSA, L. (1994) *Phonétique, phonologie et morphologie nominale du catalan andorran: le système et ses variations*, Université de Toulouse-le-Mirail, tesi de doctorat.
- SALOW, K. (1912) *Sprachgeographische Untersuchungen über des östlichen Teil des katalanisch-languedokischen Grenzgebietes*, Hamburg.
- SEMPERE MARTÍNEZ, J. A. (1995) *Geografía lingüística del murciano en relación al substrato catalán*, Murcia, Real Academia Alfonso X el Sabio.
- TIRACH, P. (1997) *Malnominació a la Catalunya Nord. Estudi sincrònic dels sobrenoms nord-catalans, testimoniatges lingüístics i culturals*, Universitat de Perpinyà, tesi de doctorat.
- VENY, J. (1978) *Els parlars*, Barcelona, Dopesa (des de la tercera edició, *Els parlars catalans (Síntesi de dialectologia)*, Palma de Mallorca, 1982).
- VENY, J. (1986) *Introducció a la dialectologia catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- (1991a) *Mots d'ahir i mots d'avui*, Barcelona, Empúries.
- (1991b) «Où va la dialectologie?», *Quaderni di semantica XII*, 2, pp. 317- 325.
- VENY, J. / PONS, L. (1998) *Atles Lingüístic del Domini Català. Etnotextos del català oriental*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (en premsa).
- VILÀ, N. (1991) *Estudi del vocabulari de les eines agrícoles al Baix Camp*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

